

УДК 37/7 : 378/73

КАСЬЯН Тетяна Костянтинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений художник України, завідувач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: tat.kasyan@gmail.com

РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглянуто питання ролі мистецтва в контексті формування національної ідентичності, зокрема етнічної та громадянської. Вплив мистецької освіти на подальший розвиток професійної компетентності педагога, формування особистості, здатної створювати і цінувати високохудожні твори мистецтва.

Ключові слова: мистецтво, національна ідентичність, мистецька освіта, професійна компетентність педагога.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов входження України до загальноєвропейського співтовариства є гуманітарний поступ суспільства, заснований на демократизації соціальних інститутів, розвиток духовності, загальної культури, національних художніх традицій, що базовані на мистецтві народної творчості. Процеси формування нової соціокультурної реальності, у якій національна освіта й мистецтво стають одним із провідних чинників суспільного прогресу в розвитку національної ідентичності, зазнали активізації після здобуття Україною незалежності.

Виклад основного матеріалу. Ключове поняття «національна ідентичність» трактується як «почуття в нації як єдиного цілого, в особі відмітних традицій, культури, мови і політики. Національна ідентичність людини є її ідентичність і почуття приналежності до однієї держави або однієї нації, незалежно від свого юридичного статусу громадянства» [1].

Британський дослідник та вчений Лондонської школи економіки Ентоні Сміт з приводу національної ідентичності сформулював найголовніші риси національної культурної ідентичності. Вчений дійшов висновку, що націю відрізняють від усіх інших видів колективної ідентичності такі риси:

1. Історична територія, або рідний край;
2. Спільні міфи та історична пам'ять;
3. Спільна масова, громадська культура;
4. Єдині юридичні права та обов'язки для членів;
5. Спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території»

[2, с. 24].

Поняття «національна ідентичність» стало предметом міркувань та роздумів багатьох вчених. Український вчений, державний, політичний та громадський діяч В. Кремень з цього приводу висловлював таку думку, що національна ідентичність «є сьогодні майже єдиною сферою публічного життя, в якій є підстави говорити про реальну, а не міфічну українізацію». Акцентував, що «... треба насамперед дійти консенсусу щодо своєї національної ідентичності, визначитися щодо трьох засадничих питань української

національної ідеї: Ким ми були? Ким ми є? Ким ми прагнемо стати в майбутньому? Зрештою, яким буде місце України в сучасному глобалізованому світі?» [3, с. 63].

Сенс слова «Мистецтво» – визначає одну з форм суспільної свідомості, в основі якої лежить образне відображення явищ дійсності, насамперед життя людини, усіх сукупностей людських стосунків, характерів, переживань тощо [4]. Тому можна зробити висновок, що мистецтво нерозривно пов'язано з процесами, що відбуваються в суспільстві, відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів – це квінтесенція душі народу і її збереження дає надію, що ми цілеспрямовано прямуємо в майбутнє.

Збереження національних традицій набуває особливої значущості на тлі інтенсифікованого інформаційного та смислового наповнення соціуму, впливу новітніх ціннісних настанов, стилів і напрямів інших культур. З огляду на це перед сучасною системою освіти постають завдання, що передбачають не тільки залучення студентської молоді до знань, а й виховання особистості, яка може самостійно орієнтуватися в складному полікультурному просторі, формувати власну унікальну систему художніх цінностей, що ґрунтована на полікомпонентній культурній спадщині, багатовіковому досвіді навчання образотворчому та декоративно-прикладному мистецтву.

Розуміння джерел національних мистецьких традицій, що впливають на сучасну художню освіту та розвиток мистецтва загалом, сприяють оновленню парадигми формування творчих здібностей молоді, може слугувати формуванню національної ідентичності.

Особливості використання національного компонента в процесі навчання й виховання молоді схарактеризовано в працях видатних педагогів-просвітителів – П. Блонського, М. Корфа, В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Шацького, чії ідеї народності, патріотичного виховання молодого покоління не втратили своєї актуальності, а тому вмотивовують суспільну значущість народних традицій у вихованні майбутніх митців.

Педагог Ю.В. Беззуб наголошує, що «народне мистецтво ціннісно-орієнтоване енергією культурної пам'яті, з духовно-моральною силою й високою естетичною якістю. Професіоналізмом здатне протистояти апофеозу ерзацу, імітації, торжеству вульгарності й посередності, видовищній порожнечі усе більше захоплюючого простору, відтискуючи все людське і духовне на ниві культури» [5, с. 10].

У сучасних умовах розвитку суспільства, коли Україна зазнає гострі соціально-політичні, економічні труднощі, в умовах її становлення як суверенної багатонаціональної держави важливим фактором зростання національної самосвідомості служить зростаюча увага народу до своїх традицій.

У контексті зазначеної проблеми розкриємо окремі напрямки її вирішення:

1. Важливу роль в національній самосвідомості і розумінні сучасного мистецтва в системі освіти може зіграти застосування досвіду з історії українського мистецтва. Спираючись на національні традиції за допомогою мистецтва, можна формувати і розвивати культурну і високо духовну особистість з розвиненим інтелектом і творчою індивідуальністю.

У сучасному суспільстві, для якого властива урбанізація, збільшується інтерес молодого покоління до мистецької та художньої діяльності. На протигагу масовому безликому виробництву товарів мистецтво є засобом для розкриття та формування творчого та естетичного потенціалу людини.

Одним з головних завдань художньої освіти є вивчення культурної та історичної спадщини, залучення до традицій корінних народів багатонаціональної України і використання народного мистецтва в сучасному його осмисленні, що забезпечить культурне збагачення майбутніх поколінь і сформує неповторність образного сприйняття навколишнього світу.

Взаємовплив національних компонентів культури збагачує мистецькі надбання, зокрема українське мистецтво, яке має свій унікальний розвиток, є перлиною всієї

багатонаціональної української культури. Домінування особливостей тієї чи іншої нації позначається не стільки на змісті дисциплін з мистецтва, що викладаються в профільних закладах, скільки на його емоційному забарвленні і зумовлює відмінності в методах навчання і оволодінні прийомами творчої роботи, що безпосередньо впливає на формування творчо розвинених особистостей у сфері мистецтва, їх здатністю креативно мислити і втілювати в життя свої творчі проекти.

Вивчення народної творчості України є надзвичайно важливим завданням, тому що допомагає молоді в сучасних умовах зрозуміти прекрасне, що створювалося століттями, зберегти і примножити той естетичний фундамент народної творчості, який займає особливе місце в художній культурі українського народу та в загальній скарбниці світової культури.

2. Незважаючи на певні кризові явища, сучасне суспільство усвідомлює потребу у відновленні, реконструкції й відродженні мистецтва через залучення молодого покоління до навчання. Цей процес стає все більш популярним, що засвідчують дослідження вітчизняних учених (І. Красюк, І. Мужикова, О. Пунгіна та ін.).

Розвиток художньої освіти в Україні на сучасному етапі залежить від професійної компетентності і готовності викладачів до педагогічної діяльності і художньої активності, яка в значній мірі обумовлена їх ментальністю, духовністю, вмотивованістю. Тому, важливу роль в підготовці вчителів і викладачів з мистецтва відіграє історичний досвід, а також пошук шляхів вдосконалення методів, форм і змісту викладання, розвитку естетичного світосприйняття і творчих здібностей у майбутніх викладачів освітньої діяльності.

Для реалізації цієї мети, важливо використовувати потенціал українського мистецтва і зокрема всіх його напрямків, прагнучи трансформувати цей досвід для розвитку національної концепції освіти в нових суспільно-політичних і економічних умовах, виховуючи майбутнього викладача профільних навчальних закладів в системі загальнолюдських цінностей, багатства культурної спадщини.

3. У сучасних умовах розвитку суспільства, коли Україна зазнає гострі соціально-політичні, економічні труднощі, в умовах її становлення як суверенної багатонаціональної держави важливим фактором зростання національної самосвідомості слугує повага народу до своїх традицій. Вивчення автентичної культури, відновлення і розвиток народних ремесел та промислів дозволяє глибоко і різнопланово розглядати проблему історичної і національно-культурної спадщини в художньо-освітньому процесі для молодого покоління.

Для розвитку того, чи іншого виду мистецтва важливе значення має дбайливе використання природних ресурсів відповідно до регіону України, а також повага до національних особливостей проживаючого в ньому населення. Важливо відзначити, що мистецтво України одухотворене світом краси і фантазії, в ньому органічно осмислена навколишня природа через поетизацію натхнених образів, що черпають знання з давньої міфології, відображають архетипи і уявлення наших предків. Це мистецтво самобутньо і є продуктом творчого генія народу.

Одним з головних чинників розвитку української культури можна вважати ствердження та досягнення етнокультурної достатності. Саме мистецтво, яке черпає натхнення в народній творчості, набуває нового змісту, видатні твори мистецтва у всіх його видах, складають скарбницю світової художньої культури.

Висновок. Отже, через пізнання законів краси і гармонії, причетності до різноманітності прекрасного світу мистецтва у молодих людей прищеплюється інтерес і любов до праці і до своєї культури. Всі види мистецтва сприяють розвитку творчої уяви, художнього та абстрактного мислення, спостережливості та вмінню цінувати прекрасне. Однак забезпечити сучасне гармонійне предметне середовище неможливо без пріоритету в ній особистості, здатної створювати і цінувати високохудожні твори мистецтва.

У сучасному контексті складних політичних і економічних процесів в Україні, питання, пов'язані зі збереженням культури, є більш ніж актуальними. Всім відомі історичні факти, коли стиралися з лиця землі не тільки міста, а цілі цивілізації, але культура і її складова – мистецтво залишалися жити, стверджуючи в собі для нащадків генетичний код

народу, зберігаючи його ідентичність. Завдяки застосуванню історично-значимих основ мистецтва, в процесі професійної підготовки студентів на кафедрах художнього профілю відбувається синтезування різних видів і форм мистецтва. Це дозволяє цілеспрямовано вирішувати творчі завдання, які вимагають від людини образно-творчого мислення, а також трансформації історичного досвіду традиційного народного мистецтва у практичну діяльність та інтеграції його з основними тенденціями сучасності, якісної динаміки в області розробок нових технологій, що відповідає вимогам сучасної художньої культури.

Українському народу завжди була притаманна емоційність, як прояв специфіки етнічної духовності, і перш за все, в художній і мистецькій діяльності. Ймовірно, в українському етносі на генетичному рівні закладено відчуття «прекрасного» і бажання втілювати свій потенціал безпосередньо в повсякденне життя через мистецтво, яке і визначає художньо-колеристичну специфіку народної культури.

Таким чином, спрямування до глибинного пізнання історичної ролі художньої культури у генезі суспільства, сприяє формуванню дбайливого ставлення до мистецтва, традицій і культури народу, його національної ідентичності.

Список бібліографічних посилань

1. Нагорна Л. П. Ідентичність національна. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 3: Е – Й. С. 415.
2. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт. Київ: Основи, 1994. 223 с.
3. Кремень В. Національна ідентичність – невідгортає вимога часу. *Освіта України*, 2006. №37. 19 травня.
4. Кубасєвський М., Лук'яненко С. Концептні імплікації у вивченні взаємозв'язку ідентифікації й ідентичності. *Психологія і суспільство*, 2009. №3. С. 58–68.
5. Пасечний А. М. Образотворче мистецтво: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 215 с.
6. Беззуб Ю.В. Роль народного мистецтва у формуванні етнічної ідентичності в сучасних умовах. URL: <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-29028634>
7. Касьян Т. К. «Організація навчання декоративно-прикладного мистецтва на Катеринославщині в другій половині XIX – початок XX століття» дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / Черкаський національний ун-т імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2016. 315 с.

References

1. Nagorna, L.P. (2005). Identity of nationality. *Encyclopedia of History of Ukraine*: in 10 vol. In V.A. Smoli (head Ed.) tin. Kyiv: Science. Dumka, T. 3: E – Й. P. 415.
2. Smith, E. (1994). National Identity. Kyiv: Fundamentals, 223 p.
3. Kremen, V. (2006). National identity is an inexorable time requirement. *Education of Ukraine*, 37. May 19.
4. Kubaevsky, M., Lukyanenko, S. (2009). Conceptual implications in the study of the relationship of identity and identity. *Psychology and Society*, 3. P. 58–68
5. Pasechny, A.M. (2003). Fine Arts: dictionary-directory. Ternopil: Educational book-Bogdan, 215 p.
6. Bezzub, Yu.V. The role of folk art in shaping ethnic identity in modern conditions. Retrieved from <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-29028634>.
7. Kasyan, T.K. (2016). Organization of study of arts and crafts in Ekaterinoslav region in the second half of the XIX – beginning of XX century (PhD dissertation). Cherkasy: Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy. 315 p.

KASIAN Tetiana,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor, Honored Artist of Ukraine,
Chair of Fine and Applied Arts Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: tat.kasyan@gmail.com

ROLE OF ARTS IN NATIONAL IDENTITY FORMATION

Abstract. *The article deals with the role of art in the context of the formation of a national identity, in particular ethnic and civic. Influence of artistic education and professional competence of the teacher in the formation of a person capable of creating and appreciating highly artistic works of art.*

One of the most important conditions for Ukraine's entry into the pan-European community is the humanitarian progress of society, based on the democratization of social institutions, the development of spirituality, general culture, national artistic traditions based on the art of folk art. The processes of forming a new socio-cultural reality, in which national education and art become one of the leading factors of social progress in the development of national identity, have intensified after Ukraine gained independence.

In today's context of experiencing difficult political and economic processes in Ukraine, issues relating to the preservation of culture are more relevant. Everyone knows the historical facts, when the land, not only the city, but the whole civilization, but culture and its constituent part-art remained, disappeared from the face of the earth, asserting in themselves for the descendants the genetic code of the people, preserving its identity. Due to the application of historically significant foundations of art, in the process of professional training of students in the departments of the artistic profile, the synthesis of different types and forms of art takes place. It allows creatively to solve creative tasks, which require from the person figurative and creative thinking, as well as transformation and integration of historical experience of traditional folk art with the main trends of modernity, high-quality dynamics in the field of development of new technologies that meets the requirements of modern artistic culture.

Thus, the coverage of the historical role of artistic culture in the genesis of society forms a careful attitude towards the arts, traditions and culture of the people in shaping the national identity.

Key words: *art, national identity, artistic education, professional competence of the teacher.*

*Одержано редакцією 25.12.2017
Прийнято до публікації 05.01.2018*